Literatura i arquitectes

En otros tiempos, los disgustados acostumbraban a colocar en sus narraciones a algún extranjero exótico -un Persa, un Chinés, un Ingénuo Salvage- para presentar, en el pasmo del forastero, toda la convención, todo el equilibrismo de los comportamientos contemporáneos.

El viejo artificio todavía se demuestra bueno: vedlo por la huella que una profesión artificial -artificial porque debe todas y cada una de sus actuales prerrogativas organizativas, económicas y legislativas al concepto de Estado Corporativo con que el Caudillo nos construyó- deja en un escritor, empleado en una empresa donde mandan los arquitectos.

Es importante no detenerse en las anécdotas del texto, tan compasivo y tierno como irónico y fustigante: tras las iniciales que siempre han disimulado a los señoritos calavera no asoman sólo los Ciricis, Mendozas, Susts de turno: ahí está, más bien, de cuerpo entero, nuestra profesión.

Horta i Massanés, Joaquim (Barcelona 1930) Poeta. Nét de Joaquim Horta i Boadella. S'ha especialitzat en arts gràfiques –edità "Quaderns de Teatre ADB"– i fundà la col·lecció "Signe" (d'assaig i poesia). Principal capdavanter a Catalunya de la poesia social i compromesa, ha publicat *Poemes de la nit* (1955), *Home que espera* (1957), *Paraules per a no dormir* (1960) i, sobretot, *Balanç d'última hora* (1974).

Gran Enciclopèdia Catalana, Vol. VIII, pp. 495-496.

La finestra de la planta vuitena

Aquest recull de poemes i proses poètiques forma part del darrer llibre de Joaquim Horta, La finestra de la planta vuitena, d'imminent aparició a la col.lecció "Veles e Vents", dirigida per Francesc Rodon, Editorial Galba. En aquesta mateixa col.lecció hi fou publicat el Poema a Lenin, de Vladímir Vladímirovitx Maiakovski, traducció catalana de Manuel de Seabra i Joaquim Horta.

On l'empleat nº222 explica les seves sensacions -sense prescindir de les dels altres- des de la planta vuitena de l'edifici del Col.legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears

A Pere Quart

Com temo aquesta hora del matí,
aquesta hora precisa en què les orenetes,
sobre el meu cap, allà fora,
llisquen, xisclant, aparentment lliures,
en el reduït espai de cel
que m'han donat per a contemplar,
des del meu lloc on cada dia, silenciós,
m'apropo, revoltat, cap a la mort.

Temo aquesta hora del matí
perquè sento prop meu
la remor de l'ocell negre
d'amples ales i bec assassí
que vol cobrir-me per sempre
sota la seva pesada i feixuga ombra.

Voldria ser àgil falcó
i sortir furiós per la finestra,
i sense avís de cap mena, caure damunt d'ell,
i destruir-lo despietadament.

Però no puc, amics,
car només em sento home
més aviat pobre de recursos
i cada vegada més covard i vell.

Quiet, però no vençut, quedo a l'espera
del batec mortal de les negres ales
de l'ocell que m'ha fet ja
una última i definitiva advertència.

Entre la tan innecessària com absurda feina
i els cossos morts que m'envolten
uns pocs i pietosos ulls
intenten donar-me
tan necessàries com inútils forces.

(1977)

De moment, va com va

A Ovidi Montllor,
tot recordant J.F. de M. quan
va dir-me: "...y el dia que no
me guste tu cara..."

No, senyor secretari, no. Això és ben clar. Sí, ja sé que potser té raó i que és força assenyat el que vosté em diu. Sí home, d'acord. Però miri, entre vosté i jo: de sobte, quan tot sembla tan ordenat, quan les persones i les coses es mouen en perfecte ordre -aquest ordre tan de vostès-, de sobte, deia, em puja una incontenible mala llet fins a les orelles. Una tremenda angoixa em remou tot l'ésser i una sensació d'absolut ridícul m'envaeix. Llavors, davant dels meus ulls les coses són com són, o sigui al revés del que aparenten. (Es un moment tan sols, perquè no fóra convenient que tot això s'accentués més estona, ja que l'horari establert és de 8 a 3). Les paraules no tenen cap significat, els gestos són falsos i un clima total de bestiesa envaeix el curt espai que tinc reservat. Quan aconsegueixo alliberar-me d'aquest moment, o sigui, quan torno a ser un objecte alienat, al vostre servei, premo el cul al butacó -folrat de plàstic imitació pell- del despatx, respiro fons, miro a dreta i a esquerra per tal de trobar només una mirada amiga com a possible salvació, per a, finalment, amb l'ovidenc sí, senyor! preparat, esperant ordres, deixar-me anar, com bressolat, en una mena de somni tan imbècil com buit, mentre un rictus grotesc, que vol ser el clàssic somriure irònic de la impotència, conforma els meus llavis.

(1976)

El meu amo

A X.S. i C.C.

Intento, quan l'amo em parla de qüestions de feina -per altra banda no parlem d'altres coses-, intercanviar alguna mirada, d'ulls a ulls, per a poder explicar-me com pot viure amb la seva greixosa seguretat, tan tranquil i absent davant coses serioses i repel.lent i meticulós davant d'altres d'insignificants. No puc descobrir-li ni un sol gest d'humanitat. El seu cos s'arrossega, més que camina, indolent i mandrós, ple de vanitat. De sobte deixa anar alguna paraula, no sempre. De vegades em diu: Jo mano aquí, eh!, ho comprens? Jo mano... perquè ara jo mano aquí. D'altres vegades, també altiu, quan ve tard i amb una certa innocència li diuen: Avui sí que véns tard, eh?, ell puntualitza: Vinc a l'hora dels senyors!

Sí, realment és un tipus estrany, el meu amo. El miro detingudament. Més aviat de pell i maneres femenines, rostre blanc i flonjo, mans estretes i toves, amb uns dits llargs i humits i, sobretot, punyeta!, aquests seus ulls que eludeixen qualsevol mirada penetrant.

Definitivament m'angoixa i em revolta, el meu amo. Sento la nàusea a l'estómac i al cervell, i en canvi, ves per on, també sento per ell una trista i epidèrmica compassió. M'agradaria conèixer la família del meu amo per a barrejar-la amb la meva. Quedaria tot tan clarificat! Fins i tot temo que justificaria la meva diària indignació. (De moment només conec la seva família adoptiva, que el protegeix del meu endimoniat caràcter i de la meva anàrquica i poc entesa manera de fer i de parlar. Cada dia, entre els xiu-xius de rigor, la família forma el tribunal inapel.lable que judica el comportament dels qui, mancats de la gràcia salvadora, com jo i altres companys, vivim una vida, oh Déu meu!, amargada i rencorosa, allunyada de les més elementals normes dels vells tractats d'urbanitat.)

Però, tornant a l'amo, ja sé que ell mai no podrà mirar-me als ulls, franc i noble, sa i comprensiu, respectuós i amic. Ni una mirada no sortirà dels seus ulls, tan altius com espaordits. Ni una paraula no pronunciarà la seva boca de peix. Rei de l'ambigüitat, covard davant qualsevol gest que impliqui solidaritat, continuarà donant voltes vora meu amb passos curts i saltironants, mig flotant en

Simfonia grisa per a joc de cartes d'acomiadament, percussió i figura, des de la planta vuitena del Col.legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears

A Vicent Andrés i Estellés, tot
recordant "Una escala qualsevol",
amb la veu de l'Ovidi al fons.

El cel gris i el vent fort em fan mal,
m'arrosseguen pel carreró del despatx,
em dominen, volen que em fongui en ells.

El cel continua gris, com la pluja que cau.
Les paraules són com gotes grises
que fan de rellotge en el meu cap,
monòtones, punyents, clares, fosques,
implacables, indiferents, amigables,
sempre insistint, sempre fent mal,
de vegades sempre fent bé.

De sobte, la insistència del cop
de les gotes-paraules aconsegueix
el que vol: les seves sagetes agressives
em fereixen foradant-me el cap.

Les meves idees, els meus pensaments,
les imatges de temps enllà, que són
en la memòria dels meus cansats ulls,
surten pel forat del meu cap.

El vent fort se les emporta, xisclant,
finestra enfora, finestra endins.

Ara sóc el cos buit,
el número 222 tal com m'havien assignat
amb la meva covarda aprovació.
I corro, corro com un foll,
és un córrer salvatge, furiós, de posseït.
Vull el que és meu, vull tornar a ésser jo,
amb tot el meu, i tot el vostre,
que si ho perdo seré ja, definitivament,
un home que viu mort entre els morts.
Tot el meu ha de tornar a ésser meu,
i corro, corro, però la terra s'enfonsa,
em dificulta el moviment.
Fora el vent va prenent forma,
sofreix,
recorda.
Dintre, les persones miren amb ulls tancats,
però tots formen part de mi.
Contemplo convuls tots els qui sempre
demanen un bolígraf, o una goma, o un paper,
mentre, seguint l'inevitable ritual,
el senyoret parla i pregunta,
i una dona calla, no contesta,
i el que mana es pensa que mana,
i l'ascensor puja i baixa,
i la companya que tinc davant em mira estranyada,
i la telefonista fot inútils comunicacions, cansada,
i els amics i amigues, que no són amics i amigues,
es consumeixen com els seus avantpassats,
i les xafarderes xafardeigen,
i els bocs, com a la televisió, "farden",
i els analfabets analfabetegen,
i els llepaculs esquirolegen,
i les reinetes són coronades,
i la cafetera xiula,
i el cafè bull,
i la llet es torna agre,
i per tota la casa rodolen ulls,
paraules,
cames,
braços,
cervells,
papers,
missives,
rellotges,
fitxes,
morts,
vius,
falses senyores i senyors,
degans i secretaris,
i sobretot jocs de cartes:
la carta d'acomiadament d'en Francesc Roca,
i la nostra carta,
i la contracarta,
i la recontracarta,
i la comissió anomenada "de reestructuració".
Tots brunzen com mosques dins el Col.legi,
però tot és meu, tot també sóc jo.
Són les 3 de la tarda. La figura buida del cos,
plantada enmig de la grisa presó del despatx, finestra-carrer,
espera les tres salvadores campanades de rigor,
entre la pluja, les paraules i el vent,
entre la pluja, les paraules i el vent,
entre la pluja, les paraules i el vent.

(1978)

l'aire, i tan sols obrirà la boca per a dir-me, sempre sense mirar-me, i en to metàl.lic i sec, que no està gens content de la meva feina, no del tot perfecta, com caldria que fos, i que espera prendre una decisió per acabar d'una vegada amb els innumerables problemes que jo li creo, perquè ell en té ja tants...

Per al meu amo, i per al seu amic, l'arquitecte esquiador, jo sóc una cadira o un cartell, com aquell que tinc penjat al meu despatx a la paret de l'esquerra o, senzillament, sóc un pobre empleat, fracassat i vell, indefens i curt i que, per raons de classe, haig de ser, inexorablement, res més que un submís criat.

Ara, quan vinguin els reis, utòpics i reials titelles occidentals, segons diuen vinguts de l'Orient, els demanaré un bressol on posaré el meu amo. Taparé el seu cos llepissós amb sis mantes -això sí, d'una marca tan antiga com prestigiosa- i deixaré que s'ofegui lentament, sense fer cas dels seus plors ni dels de la família que l'ha adoptat.

Després, marcaré la meva fitxa de sortida a l'hora autoritzada i sortiré al carrer per a confondre'm entre la immensa majoria.

Tot això, quan pugui ser el qui sóc, ho faré algun dia. Llavors, un xic més alliberat, miraré infinitat d'ulls d'homes i dones, que amb somriure malenconiós i comprensiu em faran amb el cap, suaument i delicadament, un definitiu gest d'aprovació.

(1974)

La Casa

Paraules sobre una casa a Aiguafreda de l'arquitecte Emili Donato.

Va ésser en aquells moments quan, després d'un temps que em semblà llarg, vaig dirigir la mirada cap a l'esquerra del poble on s'hi troba la casa. El terreny és abrupte i tota la verdor del lloc no aconsegueix dissimular les aparences arquitectòniques de l'indret, que se'ns mostren com a falses imatges persuasives i brillants, procedents dels codis en ús més convencionals. Tota mena de signes gratuïts i redundants lluiten per tal d'amagar la més absoluta buidor de significats, cosa per altra banda totalment lògica ja que una societat falsa s'ha de preocupar en donar imatges falses, i aquell tan analfabet com inevitable desordre -que molts presenten com a nous signes icònics d'experiència- n'era una prova evident. De sobte vaig tenir la casa davant meu, la qual m'ajudà a comprendre encara més el nostre arquitecte. Ell, que havia lluitat i lluitava contra els àngels que parlen d'inferns, de bruixes, d'ordre i de pau, havia de crear forçosament aquelles formes vigoroses i harmoniosament rudes. Tot aquell joc de volums esclatants en roig volien unir-se al verd de la natura que els envoltava. Sota aquella primera capa de terra d'aparença amarronada s'hi trobava, per fi, terra vermella. Una vegada més, calia desmitificar la falsa imatge per a tornar a l'autenticitat dels orígens. La casa era vermella, perquè la terra on es recolzava també ho era i el verd, per què no, ho demanava. Una vegada resolt això i a partir d'una escala central, calia només començar a construir la casa, que no era altra cosa que projectar a l'exterior totes les experiències humanes i culturals de l'autor. Romanticisme, racionalisme, expressionisme, per una banda, desitjos d'alliberament per a trencar cadenes, per l'altra. De tot això donant-ne tan sols, amb el màxim rigor, aquells aspectes assimilats a nivell de la més alta comprensió. Els volums segueixen a diferents nivells tota una cursa de furioses experiències. Són uns volums esquerps, revoltats, com una tempesta de formes vers l'espai. I llavors, amb un gest d'infinita tendresa humana, però que evidencia una envejable capacitat cultural, projecta una teulada diagonalment inclinada, amb reminiscències de vells cellers i de masies catalanes. Tot l'esperit de la seva violència creadora queda contingut per la dinàmica i ordenadora teulada protectora. Tota la lluita contra el fals ordre, a través d'un desordre que amaga un nou ordre, tota la lluita contra la raó de la força a través de la força de la raó, tot aquest maremàgnum que un home, quan és un home de veritat i artista, **només pot reflectir amb formes** que volen sortir dels espais físics prefixats, tota aquesta lluita, doncs, queda ordenada. El verd de la natura i el blau del cel ajuden a la recta inclinada de la teulada a fixar a terra, la seva terra, l'artefacte arquitectònic, que representa, per les seves mil imatges, mil crits humans que només poden fer aquells per als quals la vida és una terrible, noble, rabiosa i permanent lluita, en la recerca d'aquella, per a ells i per a tots, tan difícil i merescuda llibertat.

(1977)

L'Albufera i altres coses

Al capvespre, l'Albufera m'oferí una visió fantàstica, plena d'una rogenca llum. Però, tot anant cap a Sueca, vaig girar la vista, i tot el que havia vist de bonic se'n va anar en orri. Pètries moles de ciment, que fan de cases, altes i mediocres, serveixen de galliners humans, sense cap mena de protesta. Alguna persona de veritat, en trobar-se enmig de barris plens de gent i de porqueria, s'hi sent perduda. És normal. L'Albufera és obra de la naturalesa. Els edificis de l'altra banda són obra de l'especulació de l'home d'avui. Arquitectes i urbanistes han canviat d'amo. Abans treballaven per al poble, avui només per la moneda. (Cal dir, això és clar, que hi ha excepcions, com en totes les coses.) Sobre la lluminositat d'aquest indret del País Valencià han passat, durant quaranta anys, ombres tenebroses. Recordo aquells homes-arquitectes-artistes del GATCPAC (Torres Clavé, Fàbregas, etc.) que amb l'aprovació del Govern de la Generalitat, durant la Segona República, havien assenyalat, i en molts casos demostrat a través del funcionalisme més estricte, com es podien fer construccions populars a la costa mediterrània, tenint en compte el paisatge i els seus habitants. La carrera podia donar diners, però a més a més hi havia una tasca social al servei del poble. A l'Albufera, claror lluminosa. Al seu mateix costat, ombra. Voldria que aquest doll de llum que reflecteix aquest paisatge ens assenyalés els camins i les obligacions que en aquests moments tots tenim per a arribar a un final, discret però honest, en la reconstrucció de la nostra terra, de la terra d'aquests Països Catalans, tan utòpics i alhora tan reals. Però temo que, aquesta llum, molts no l'han vista, enfosquits encara els seus ulls i els seus sentiments per la recentpassada tenebra i per les ombres dels seus descendents.

(1978)

Joaquim Horta